

Економіка та управління національним господарством

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2022-4-6>

УДК 331.5:[35:351.863]

JEL J60, J61, O15, H56

О. П. Мульська, Т. Г. Васильців, В. В. Бойко

Стратегічні орієнтири зміцнення економічної безпеки держави засобами регулювання міграційних процесів

Обґрунтовано, що дедалі більш активні деструктивні міграційні процеси, характерні для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України, перешкоджають формуванню ресурсного базису забезпечення ефективного розвитку національної економіки та посилюють дестабілізаційний характер впливу ризиків і загроз у розрізі всіх сфер суспільно-економічного обміну. Доведено, що зовнішні міграційні процеси (інтелектуальна, трудова та стаціонарна міграція молоді (сімей)), а також новітні форми міграції бізнесу, інтелектуальної власності та технологій набули критичних обсягів, що загрожує сталому розвитку національної економіки (поглиблюють соціально-демографічні диспропорції, є загрозою для національної та економічної безпеки через втрату ресурсного забезпечення, ускладнення та погіршення процесів економічного відтворення і відродження). Задля забезпечення ефективного регулювання міграцій населення і досягнення позитивного впливу цих процесів на зміцнення економічної безпеки національної економіки України визначено відповідний інструментарій державного регулювання міграції за складовими економічної безпеки держави, упровадження якого дає змогу забезпечити реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку національної економіки завдяки зростанню інвестиційного потенціалу (інвестиційна безпека), ефективізації використання міграційних трансфертів і розвитку ринку міграційного капіталу (фінансова безпека), мінімізації деструктивних змін у соціально-демографічній сфері (соціальна, демографічна безпека), подолання галузево-секторальних і територіальних дисбалансів (виробнича безпека) і комерціалізації наукових розробок (інноваційно-технологічна безпека).

Ключові слова: економічна безпека, пріоритети, диспропорції, Україна, міграція, державне регулювання, інтелектуальна власність.

Постановка проблеми. Активізація деструктивних міграційних процесів, характерна для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України, перешкоджає формуванню ресурсного базису забезпечення ефективного розвитку національної економіки та посилює дестабілізаційний характер впливу ризиків і загроз у розрізі всіх сфер суспільно-економічного обміну. Це зумовлює позиціонування стратегічної ролі міграційних процесів не лише в сегменті налагодження ефективності соціально-економічних трансформацій національної економіки (як у галузево-секторальному, так і просторово-територіальному вимірах), але й в забезпеченні безпекового базису розвитку держави крізь призму формування збалансованих структурно-функціональних взаємозв'язків управління міграційними процесами в системі економічної безпеки держави, ураховуючи специфіку впливу умов дедалі все більш активної глобалізації, посилення геополітичних протистоянь і загострення проявів гібридного характеру. Отже, доцільність обґрунтування стратегічних векторів забезпечення економічної безпеки держави та реалізації задля цього відповідних інструментів державної політики регулювання міграційних процесів є цілком об'єктивною.

Аналіз останніх досліджень. Формування ефективної політики регулювання міграції залишається чи не найбільш актуальним викликом для забезпечення економічної безпеки України та вимагає обґрунтування адекватних механізмів, інструментів і заходів управління міграційними процесами. У науковому дискурсі проблеми формування і реалізації державної міграційної політики, а також управління міграційними процесами на національному та регіональному рівнях

© О. П. Мульська, Т. Г. Васильців, В. В. Бойко, 2022.

висвітлені в працях Е. Лібанової [6], О. Малиновської [12], М. Романюка [17], У. Садової [14]; проблематиці міграційного середовища та ризиків інтенсифікації зовнішньої міграції населення присвячені публікації [7; 13; 15; 16].

Класичні постулати, аспекти державного регулювання економіки та посилення економічної безпеки в умовах викликів і загроз формуванню ресурсного потенціалу економічного зростання комплексно представлено в працях І. Ахмеда [1], С. Бекера, А. Феррара [2], В. Белло [3], Р. Бермеджо [5]. Загрози та ризики національній і економічній безпеці, пов'язані і з інтенсифікацією зовнішніх міграційних процесів, досліджено в працях З. Варналія [8, с. 14-24], Т. Васильціва, О. Іляш і Р. Лупака [9, с. 8-14; 10, с. 14-19], Л. Шевченко [11, с. 22-34], Ю. Березівського [4] та ін.

Незважаючи на достатньо глибокі та комплексні напрацювання у сфері державного регулювання економіки та міграційної політики, виникає гостра потреба в обґрунтуванні нових, сучасних і прогресивних інструментів і засобів управління міграційними процесами, здатних одночасно скерувати соціальні і макроекономічні процеси в бік реалізації стратегічних орієнтирів зміцнення економічної безпеки національної економіки України.

Метою статті є обґрунтування стратегічних векторів зміцнення економічної безпеки держави засобами регулювання міграційних процесів.

Основні результати дослідження. Важливість проектування стратегічних векторів державної політики управління міграційними процесами в контексті забезпечення економічної безпеки держави детермінована наявністю руйнівних демографічних процесів, що супроводжуються високими темпами скорочення загальної чисельності населення та переважанням показників смертності над показниками народжуваності, а також підвищенням рівня конфліктності між учасниками суспільно-економічного обміну та посилення соціальної напруженості в державі в умовах глобалізації економічних відносин, лібералізації ринків і пришвидшення темпів здійснення соціально-економічних трансформацій. Тригером послаблення економічної безпеки в умовах інтенсифікації міграційних процесів є обмеження параметрів формування, використання та відтворення трудового капіталу національної економіки, зумовлене загостренням деструктивних демографічних, міграційних і соціально-економічних процесів, а також низький рівень ефективності розв'язання структурних проблем міграції, що ускладнює формування ефективних механізмів уникнення ризиків і протидії загрозам міграційного характеру. Несформованість інституційного базису управління міграційними процесами на всіх рівнях державного управління, неузгодженість механізмів та інструментів реалізації прикладних засад державної міграційної політики зі стратегічними пріоритетами економічної безпеки України, обмеженість ресурсного базису формування фінансово-економічних і соціально-психологічних мотиваційних механізмів стримування масштабів негативного впливу міграції і стабілізації процесів зовнішнього переміщення населення є чинниками формування низького рівня економічної безпеки країни-донора людських ресурсів. Сформована система моніторингу міграційних процесів, розвиток ринку міграційного капіталу, балансування ринку праці, прогрес людського капіталу як головного ресурсного базису забезпечення економічного поступу країни сприятимуть імплементації ефективних і превентивних механізмів запобігання дедалі більшим викликам і загрозам гібридного характеру економічній безпеці держави.

Слід зазначити, що фокус вирішення міграційних проблем не має адекватного закріплення в базових інституційних документах безпекового спрямування в Україні, зокрема в Стратегії національної безпеки України, Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. Задля подолання деструктивних процесів у міграційній сфері передбачається реалізація низки інструментів державної політики, спрямованої на повернення і реінтеграцію трудових мігрантів в Україну.

Водночас чітких заходів, механізмів, стимулів і джерел фінансування таких змін все ще не передбачено. Обґрунтування стратегічних векторів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у системі забезпечення економічної безпеки України має стати комплексним процесом, інституційний базис якого представлено на рис. 1.

Рис. 1. Концепція інституційного базису реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у системі забезпечення економічної безпеки України

Джерело: авторська розробка.

Обґрунтування стратегічних векторів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у системі забезпечення економічної безпеки держави дасть змогу побудувати адекватний ресурсно-функціональний та організаційно-управлінський базис подолання деструктивних процесів міграційної активності населення, що формалізуватиметься у: (1) забезпеченні стратегічної узгодженості під час формування пріоритетних механізмів та інструментів імплементації прикладних засад міграційної та безпекової політики держави; (2) визначенні чітких джерел і механізмів фінансування державної політики регулювання міграційних процесів у системі стратегічних безпекових пріоритетів держави; (3) налагодженні ефективних внутрішніх взаємозв'язків між інституційними елементами міграційної політики та управлінсько-функціональними компонентами системи економічної безпеки держави; (4) стратегічній переорієнтації прикладних засад державної міграційної політики з площини подолання негативних соціально-економічних наслідків у сегмент превентивного запобігання дестабілізаційному впливу дедалі більших викликів і загроз міграційних процесів; (5) покращенні якості та структури людського капіталу як стратегічної ресурсної компоненти забезпечення національної безпеки; (6) досягненні синергічного ефекту щодо зміцнення економічної безпеки держави та прискорення темпів розвитку структурних соціально-економічних трансформацій у суспільстві; (7) формуванні безпекових механізмів протидії деструктивним імміграційним процесам в Україні, які посилюють етнічні, соціальні, культурні та релігійні ризики.

Рис. 2. Стратегічні вектори реалізації державної політики регулювання міграційних процесів за складовими економічної безпеки

Джерело: авторська розробка.

Отже, побудова стратегічних векторів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у системі забезпечення економічної безпеки України має здійснюватися в розрізі її базових функціональних складових (рис. 2).

Запропонована сукупність стратегічних векторів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у системі забезпечення економічної безпеки держави об'єктивно зумовлює необхідність розроблення та реалізації відповідних ефективних механізмів та інструментів міграційної політики. Логічно, що базисною структурно-функціональною складовою економічної безпеки держави, забезпечення якої визначає стратегічні передумови для стабілізації міграційних процесів, є демографічна безпека. Тому доцільним є дотримання векторної орієнтації на подолання демографічних дисбалансів, покращення вікової структури населення та стримування темпів еміграційної активності, що потребує здійснення таких організаційних та управлінських заходів:

1) покращення рівня медичного обслуговування населення на засадах завершення процесу реформування системи охорони здоров'я і реструктуризації базових принципів розподілу бюджетних асигнувань між медичними закладами через спрямування коштів на користь спеціалізованих медичних структур, що ресурсно та функціонально спроможні забезпечити високий рівень якості та доступності надання цільового пакету медичних послуг населенню, впровадження конкурентних засад доступу медичних закладів до бюджетного фінансування, забезпечення поетапного впровадження медичного страхування в системі охорони здоров'я населення, подолання корупційних ризиків у сфері державних закупівель медичних препаратів та обладнання, гарантування отримання базового соціального пакету медичних послуг для найбільш незахищених верств населення,

імплементация системи проведення диференційованих обов'язкових медичних скринінгів у розрізі пріоритетних вікових груп населення, поширення практики реалізації проектів державно-приватного партнерства під час інноваційної модернізації вітчизняних закладів охорони здоров'я;

2) імплементация послідовних довгострокових інструментів збалансування вікової структури населення шляхом надання адресної цільової бюджетно-фінансової підтримки найбільш незахищеним його групам через механізми адресної допомоги та субсидування, покращення пенсійного забезпечення, зокрема завдяки зменшенню диспаритетного розриву між розміром найменшої та найбільшої пенсії в державі, стимулювання процесів народжуваності через підвищення розміру одноразової грошової виплати при народженні дитини й впровадженні механізмів прогресивного зростання цієї допомоги при народженні другої та третьої дитини в сім'ї, реалізація інструментів сприяння довгостроковому пільговому молодіжному кредитуванню житла для багатодітних сімей (ідеться, зокрема, про компенсацію з державного бюджету нарахованих відсотків за іпотечних кредитом);

3) зменшення впливу ролі соціально-психологічних мотиваційних стимулів до еміграції в населення через реалізацію послідовної інформаційної кампанії популяризації та брендування ідеї проживання і працевлаштування в Україні, а також пояснення ризиків і загроз, зумовлених толеруванням нелегальної трудової міграції (відсутність медичного та соціального пакетів, втрата можливості отримання страхового пенсійного стажу, загроза потраплення в картелі трудового рабства й торгівлі людьми), популяризація в суспільстві ідеї культурної ідентичності української нації та можливостей ефективного утвердження національної особистості головно в Україні, роз'яснення населенню деструктивних соціальних наслідків міграційних ризиків, які пов'язані з руйнуванням сімей, з проблемами у вихованні дітей і втратою особистісних культурних і родинних зв'язків.

Стратегічним вектором реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у сфері виробничої безпеки є покращення умов трудового найму працівників і підвищення рівня оплати їхньої праці для подолання критичного диспаритету матеріального стимулювання праці між Україною та основними країнами-реципієнтами вітчизняних трудових мігрантів. У цьому контексті важливою є активізація процесу системного оновлення інституційного базису регулювання трудових відносин, що насамперед передбачає прийняття нового Трудового кодексу України. Адже цілком очевидним є той факт, що чинний Кодекс законів про працю України, який був прийнятий ще в 1971 р., є не лише інституційно, але й морально застарілим і не може адекватно реагувати на виклики й загрози у сфері сучасних соціально-трудова відносин. Це підсилює розвиток деструктивних міграційних процесів та унеможлиблює здійснення якісних структурних трансформацій у сфері ефективного відтворення трудового потенціалу держави, оскільки посилює економічні та соціально-психологічні мотиви до інтенсифікації еміграційних процесів в Україні.

Ефективним засобом стабілізації міграційних процесів, особливо у сфері зовнішньої трудової міграції, є посилення мотиваційних механізмів і стимулів щодо працевлаштування населення, насамперед у вітчизняних суб'єктів господарювання національної економіки. Означене потребує збалансованого використання інструментів матеріальних і нематеріальних форм мотивації праці, впровадження інноваційних систем навчання, підготовки та перепідготовки кадрового персоналу суб'єктів господарювання, створення умов для всебічного розвитку та справедливого кар'єрного зростання особистості, формування можливості для забезпечення конкурентоспроможності конкретного працівника на ринку праці. Водночас стратегічно важливим є вирівнювання диспаритету між рівнем оплати праці в Україні та основними країнами-реципієнтами вітчизняних трудових мігрантів шляхом поетапного збільшення частки оплати праці в структурі формування собівартості виробленої продукції, товарів і наданих

послуг до 50%, що не лише сформує передумови для зменшення негативного впливу чинників фінансово-економічного характеру на активізацію зовнішніх еміграційних процесів, але й зумовить зростання обсягу платоспроможного попиту на внутрішньому споживчому ринку та активізує виробничо-господарські процеси національної економіки.

Одним із структурних чинників стимулювання розвитку міграційних процесів є наявність істотного диспаритету між рівнем соціальних стандартів якості життя в Україні та в державах-реципієнтах вітчизняних мігрантів, що об'єктивно потребує імплементації ефективних заходів реалізації інструментів регулювання міграційних процесів у контексті зміцнення соціальної безпеки держави. Пріоритетними завданнями є вирівнювання розміру прожиткового мінімуму доходів громадян і встановлення граничного розміру мінімальної заробітної плати в національній економіці, імплементація механізмів оптимізації структури споживчих витрат вітчизняних домогосподарств на користь збільшення частки витрат на придбання товарів довготривалого вжитку, подолання диспропорцій між рівнем доходів найбідніших і найбагатших верств населення, підвищення рівня соціальної справедливості розподілу матеріальних благ у суспільстві на засадах принципу солідарності.

Наближення вітчизняних соціальних стандартів до передових практик країн-членів Європейського Союзу передбачає узгодження процедурних регламентів надання соціальних послуг, імплементацію невикористовуваних джерел і механізмів фінансування соціальних заходів, орієнтацію на покращення процесів формування та розвитку людського капіталу через збільшення державних видатків на фінансування освіти та науки на рівні, що не є нижчим за 3% обсягу ВВП держави, використання диференційованих підходів до реалізації політики пенсійного забезпечення населення, підвищення соціальної відповідальності суб'єктів бізнесу в процесі здійснення виробничо-господарської діяльності через формалізацію мотивів і стимулів до реалізації соціальних проектів, участі в програмах державно-приватного партнерства та розбудови мережі об'єктів соціально-економічної інфраструктури в регіонах. Важливим аспектом подолання соціально-психологічних мотивів і стимулів активізації міграційних процесів з України є зниження соціальної напруженості в суспільстві шляхом ефективного реформування правоохоронної системи в контексті протидії проявам злочинності, гарантування справедливого судочинства та дотримання принципу невідворотності покарання, мінімізації ризиків виникнення конфлікту інтересів між різними соціальними верствами населення.

Повномасштабна війна на території України призвела до появи такої соціально вразливої категорії населення, як внутрішньо переміщені особи. У цьому контексті мінімізація ризиків соціальної безпеки потребує реалізації ефективних механізмів надання комплексної цільової адресної допомоги цій категорії мігрантів, що передбачає часткову компенсацію вартості орендованого чи придбаного житла, зокрема шляхом реалізації спільних програм державних інституцій з банківськими установами у сфері іпотечного кредитування цієї категорії осіб, забезпечення принципу цільової пріоритетності внутрішньо переміщеним особам у працевлаштуванні, надання комплексної соціально-психологічної допомоги в процесах адаптації до проживання на новій території та інтеграції у сферу суспільно-економічних відносин.

Стабілізація міграційних процесів є важливим завданням подолання сформованих галузево-секторальних дисбалансів виробничо-господарських комплексів держави, що загрожують дефіцитом трудових ресурсів в окремих її галузях і цілковитою стагнацією стратегічних секторів національної економіки. Тому видаються доцільними орієнтація на імплементацію механізмів інституційної і фінансово-економічної підтримки формування та відтворення трудового потенціалу через використання ресурсних потужностей мережі освітніх закладів і

посилення ролі механізмів державного замовлення з підготовки кадрів; здійснення бюджетних асигнувань у сегмент компенсації розриву в оплаті праці працівників у стратегічних галузях національної економіки, в яких спостерігається міграційний відтік і дефіцит трудових ресурсів; подолання системних проявів тіньової зайнятості, а також реформування діяльності Державного центру зайнятості та розгалуженої мережі його регіональних відділень (насамперед у частині посилення його структурно-функціональної ролі в подоланні міграційних процесів і становленні інтеграційної взаємодії цієї інституції з приватними рекрутинговими агенціями щодо заміщення вакантних посад, які сформувалися на внутрішньому ринку праці).

Важливим стратегічним вектором оптимізації внутрішніх і зовнішніх потоків трудової міграції є вирівнювання сформованих диспропорцій просторового розміщення трудових ресурсів, адже відповідні суперечності посилюють ризики макроекономічної нестабільності, загострюють дисбаланси соціально-економічного розвитку держави на урбанізованих і сільських територіях, а також підвищують загрози «вимирання» останніх. Подолання просторово-територіальних диспропорцій міграційних потоків потребує реалізації таких заходів: забезпечення стратегічного планування територіального розміщення виробничо-господарських потужностей відповідно до природно-ресурсного потенціалу конкретної території, дотримання принципів раціонального використання природних ресурсів у процесі господарювання та визначених цілей сталого розвитку; поширення практики надання пріоритетності створення вільних економічних зон, відкриття науково-технологічних та індустріальних парків (насамперед на депресивних і периферійних територіях); подолання сформованого структурного диспаритету в оплаті праці зайнятих у сільському господарстві та промисловості працівників; реалізація інструментів активізації процесів вертикальної диверсифікації господарської діяльності на сільських територіях і стимулювання зайнятості населення в несільськогосподарських видах економічної діяльності; формування мотиваційних механізмів і популяризація ідеї проживання і стимулювання розвитку процесів самозайнятості на сільських територіях, особливо в середовищі сільської молоді.

Формування механізмів та інструментів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у контексті зміцнення фінансової безпеки держави передбачає реалізацію таких заходів: подолання тотальної «доларизації» виробничо-господарських і торговельно-економічних трансакцій у національній економіці шляхом формування мотиваційних механізмів і стимулів до конвертації грошових ресурсів трудових мігрантів у національну валюту – гривню, підвищення прогнозованості параметрів розвитку вітчизняного валютного ринку та забезпечення стабільності національної валюти на засадах системного тактико-оперативного використання інструментів грошово-кредитної та монетарної політики НБУ; підвищення рівня інституційної довіри в суспільстві до установ банківсько-фінансового сектору шляхом забезпечення прозорості фінансово-економічних трансформацій і гарантування дотримання виконання функціональних зобов'язань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо відшкодування втрачених депозитних вкладів населенню, що сформує передумови посилення стимулів серед мігрантів щодо збереження власних заощаджень у банківсько-фінансовій системі України та зумовить поштовх до інтеграції вільних грошово-фінансових ресурсів у процеси розширеного відтворення національної економіки й залучення безпосередньо самих мігрантів у сегмент ділової активності та підприємницької діяльності на території України.

Підвищення ефективності державної політики управління міграційними процесами через налагодження підсистемних структурно-функціональних взаємозв'язків між механізмами державної політики регулювання міграції і економічної безпеки держави в енергетичній сфері потребує забезпечення стратегічної орієнтації на подолання домінантної частки енергетичних витрат

домогосподарств у загальній структурі їх споживання, що, з одного боку, дозволить вивільнити грошово-фінансові ресурси для покращення можливостей задоволення соціально-економічних інтересів і потреб населення, а з другого, – зменшить мотивацію до міграції, знизить рівень соціальної напруженості в суспільстві та мінімізує ризики накопичення заборгованості населення за споживання енергетичних ресурсів. З огляду на зазначене доцільно реструктуризувати теперішні підходи до субсидування вартості споживання енергетичних ресурсів домогосподарствами в частині монетизації субсидій і підвищення справедливості визначення пріоритетних соціальних груп населення для їх першочергового отримання та унеможливлення ірраціонального використання бюджетних коштів; здешевлення енергетичних ресурсів шляхом збільшення обсягів видобутку енергоносіїв в Україні і частки відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергетичного сектору; розширення практики реалізації пільгових кредитних цільових програм у сфері енергозбереження та енергоощадності.

Конвергенція державної політики регулювання міграційних процесів і зміцнення продовольчої безпеки держави вимагає орієнтації на досягнення стратегічного вектору покращення економічної доступності продуктів харчування для населення, що зумовлено об'єктивною потребою в задоволенні базових фізіологічних потреб людини. Для цього доцільно забезпечити стратегічну орієнтацію на формування здорового конкурентного середовища на аграрному ринку (протиція рейдерства, зорганізування доступу виходу на ринок дрібним виробникам, унеможливлення сезонних спекуляцій), розбудову регіональної мережі інфраструктури аграрного ринку та мінімізацію кількості посередників у формуванні сполучних ланок збутово-логістичного ланцюга в АПК, підвищення якості та безпеки продовольства (гармонізація відповідних вітчизняних стандартів з вимогами країн-членів ЄС, впровадження системи управління безпекою харчової продукції HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points), формування резервних запасів продовольства для гарантування можливості адекватно реагувати на зміну кон'юнктури аграрного ринку через використання інструментів продовольчих інтервенцій.

Покращення державної політики регулювання міграційних процесів у контексті зміцнення зовнішньоекономічної безпеки держави має бути спрямоване в сегмент активізації процесів трансферу передових інтелектуально-інноваційних технологій в Україну через використання ресурсних потужностей мережі міграційних ділових контактів. Набуті вітчизняними мігрантами закордоном вміння, навички, знання та система цінностей є потужним ресурсним базисом для імплементації передових практик світового досвіду господарювання, реформування національної економіки та пришвидшення темпів здійснення соціально-економічних трансформацій у суспільстві, який поки що не використовується. Тому доцільним є впровадження інструментів державної підтримки стимулювання процесів трансферу технологій через реалізацію та популяризацію пілотних проектів повернення українських мігрантів, створення спільних міжнародних майданчиків для обміну досвідом, впровадження практики надання пільгового періоду «податкових канікул» підприємницьким структурам, кінцевими бенефіціарами яких є вітчизняні мігранти чи представники української діаспори, які повернулися на постійне місце проживання в Україну.

Узгодження інструментів державної політики регулювання міграції з пріоритетами забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки держави передбачає орієнтацію на активізацію темпів інтеграції мігрантів у підприємницьке середовище національної економіки, що вимагає впровадження низки заходів: формування соціально-психологічних мотивів і стимулів щодо залучення коштів трудових мігрантів у реалізацію інвестиційно-інноваційних проектів, відкриття власного бізнесу та розвиток самозайнятості; стимулювання зміни структури витрат мігрантів із сегмента споживання (придбання житла, товарів довготривалого вжитку тощо) у площину фінансування власних інвестиційних

бізнесових проєктів; створення бази типових бізнес-планів відкриття власної справи та надання інформаційно-консультаційної допомоги мігрантам.

Отже, конвергенція стратегічних векторів державної політики регулювання міграційних процесів з пріоритетами системи забезпечення економічної безпеки держави є значним невикористовуваним ресурсним резервом налагодження ефективної дуальної структурно-функціональної взаємодії, що, з одного боку, формує передумови для стабілізації міграції та вирівнювання демографічних дисбалансів у державі, з другого, – стимулює розвиток процесів якісної безпекової трансформації суспільно-економічних відносин і функціонування національної економіки.

Висновки. Дедалі більші масштаби міграційних процесів посилюють ризики та загрози економічній безпеці України, що актуалізує проблематику обґрунтування стратегічних векторів реалізації державної політики регулювання міграційних процесів у розрізі функціональних складових системи забезпечення економічної безпеки держави, головними серед яких визначені: збільшення експортного потенціалу та зростання ролі в міжнародному поділі праці через мобілізацію трудових ресурсів; зниження рівня енергозалежності національної економіки завдяки розвитку внутрішнього енергетичного комплексу та альтернативізації джерел постачання енергоресурсів; подолання системних проблем сталого розвитку та формування середовища економічної свободи; технологічна модернізація реального сектору економіки та розвиток і збільшення зайнятості в нових видах економічної діяльності в умовах глобалізації; посилення демографічної стійкості засобами просторово-структурної політики та реалізації потенціалу внутрішньої міграції; збільшення експортного потенціалу АПК в системі світового продовольчого ринку; забезпечення фінансової стабільності на всіх рівнях економічних відносин; наближення рівня якості життя до стандартів ЄС та зниження соціальної напруженості в суспільстві; створення умов для інноваційно-технологічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності інноваційних стратегічних галузей економіки.

Напрямом подальших наукових досліджень буде розроблення методико-прикладного підходу до аналізування впливу міграції у розрізі двох каналів – людських ресурсів і міграційних трансфертів – на основні параметри економічної безпеки держави задля виявлення критичних і порогових діапазонів міграції.

Список використаних джерел

1. Ahmed I. Migration and security: in search of reconciliation. *Migration Letters*. 2017. Vol. 14(3). Pp. 371-383. DOI: <https://doi.org/10.33182/ml.v14i3.350>
2. Becker S. O., Ferrara A. Consequences of forced migration: A survey of recent findings. *Labour Economics*. 2019. Vol. 59. Pp. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2019.02.007>
3. Bello V. The spiralling of the securitisation of migration in the EU: from the management of a 'crisis' to a governance of human mobility? *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2022 Vol. 48(6): Special Issue. Pp. 1327-1344. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1851464>
4. Berezivskiy Y., Zbarsky V., Zbarska A. Integral evaluation as the basis of analytical support for managing the competitiveness of socially-oriented retailers. *Accounting*. 2021. Vol. 7(4). Pp. 825-836. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2021.2.001>
5. Bermejo R. Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*. 2009. Vol. 5(2). Pp. 207-224. DOI: <https://doi.org/10.30950/jcer.v5i2.168>
6. Libanova E. Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*. 2019. Vol. 12(1). Pp. 313-328. DOI: <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2019/12-1/19>
7. Мульська О. П., Бараняк І. Є., Іванюк У. В., Колосінська М. І. Соціально-демографічні чинники та міграційні процеси населення Карпатського регіону. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.66>
8. Варналій З. С. *Економічна та фінансова безпека держави в умовах глобалізації*: монографія. Київ: Знання України, 2020. 423 с.
9. Васильців Т. Г., Іляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 8-14.

10. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Стратегічні пріоритети конвергенції соціальної безпеки України та ЄС. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2018. Вип. 5. Актуальні проблеми регіонального розвитку. С. 14-19.
11. *Економічна безпека держави: сутність та напрями формування*: монографія / ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.
12. Малиновська О. А. *Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії*: монографія. К.: НІСД, 2018. 472 с.
13. *Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання* / наук. ред. Т. Г. Васильців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. 293 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20210002.pdf>
14. *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання*: монографія / наук. ред. У. Я. Садова; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 263 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>
15. Mulska O. P. Forecasting and modeling of social economy: challenges in crisis conditions. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2016. Вип. 6(117). Актуальні проблеми регіонального розвитку. С. 80-84.
16. *Оцінювання соціально-економічних наслідків зовнішньої міграції населення: методичні рекомендації* / ред. Т. Г. Васильців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2020. 30 с.
17. Романюк М. Д. Міграційні детермінанти національної безпеки України: теоретико-методологічні та практичні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2009. № 1. С. 50-60. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2009.01.050>

References

1. Ahmed, I. (2017). Migration and security: in search of reconciliation. *Migration Letters*, 14(3), 371-383. DOI: <https://doi.org/10.33182/ml.v14i3.350>
2. Becker, S. O., & Ferrara, A. (2019). Consequences of forced migration: A survey of recent findings. *Labour Economics*, 59, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2019.02.007>
3. Bello, V. (2022). The spiralling of the securitisation of migration in the EU: from the management of a 'crisis' to a governance of human mobility? *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 48(6): Special Issue, 1327-1344. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1851464>
4. Berezivskiy, Y., Zbarsky, V., & Zbarska, A. (2021). Integral evaluation as the basis of analytical support for managing the competitiveness of socially-oriented retailers. *Accounting*, 7(4), 825-836. DOI: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2021.2.001>
5. Bermejo, R. (2019). Migration and Security in the EU: Back to Fortress Europe? *Journal of Contemporary European Research*, 5(2), 207-224. DOI: <https://doi.org/10.30950/jcer.v5i2.168>
6. Libanova, E. (2019). Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, 12(1), 313-328. DOI: <https://doi.org/10.14254/2071-789X.2019/12-1/19> [in Ukrainian].
7. Mulska, O. P., Baraniak, I. Ye., Ivaniuk, U. V., & Kolosinska, M. I. (2019). Sotsial'no-demografichni chynnyky ta mihratsiyni protsesy naseleння Karpats'koho rehionu [Socio-demographic factors and migration processes of the population in the carpathian region]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.66> [in Ukrainian].
8. Varnaliy, Z. S. (2020). *Ekonomichna ta finansova bezpeka derzhavy v umovakh globalizatsiyi [Economic and financial security of the state in the conditions of globalization]*. Kyiv: Knowledge of Ukraine. [in Ukrainian].
9. Vasylytsiv, T. H., Ilyash, O. I., & Lupak, R. L. (2018). Problemy ta zasoby konverhentsiyi sotsial'noyi bezpeky v Ukraini ta YeS [Problems and means of social security convergence in Ukraine and the EU]. *Biznes Inform – Business Inform*, 12, 8-14. [in Ukrainian].
10. Vasylytsiv, T. H., & Lupak, R. L. (2018). Stratehichni priorytety konverhentsiyi sotsial'noyi bezpeky Ukrayiny ta YeS [Strategic Priorities of Social and Ukraine Social Security Convergence to EU]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [SocioEconomic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. 5. Aktual'ni problemy rehional'noho rozvytku [Actual problems of regional development] (pp. 14-19). [in Ukrainian].
11. Shevchenko, L. S. (Ed.) (2009). *Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist' ta napryamy formuvannya [Economic security of the state: the essence and directions of formation]*. Kharkiv: Law. [in Ukrainian].
12. Malynovska, O. A. (2018). *Mihratsiyna polityka: hlobal'nyy kontekst ta ukraiyins'ki realiyi [Migration policy: the global context and Ukrainian realities]*. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
13. Vasylytsiv, T. H. (Ed.) (2021). *Mihratsiyna aktyvnist' naseleння Karpats'koho rehionu Ukrayiny: nova empyryka ta priorytety polityky rehulyuvannya [Migratory activity of the Carpathian region of Ukraine: new empiricism and regulatory policy priorities]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from <http://ird.gov.ua/irdp/p20210002.pdf>. [in Ukrainian].
14. Sadova, U. Ya. (Ed.) (2019). *Mihratsiya v umovakh transformatsiyi rehional'nykh rynkiv pratsi Ukrayiny: mekhanizmy rehulyuvannya [Migration in the conditions of transformation of regional labor markets of*

- Ukraine: mechanisms of regulation*]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf> [in Ukrainian].
15. Mulska, O. P. (2016). Forecasting and modeling of social economy: challenges in crisis conditions. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [SocioEconomic Problems of the Modern Period of Ukraine]*: Vol. 6(117). Aktual'ni problemy rehional'noho rozvytku [Actual problems of regional development] (pp. 80-84). [in Ukrainian].
 16. Vasylytsiv, T. H. (Ed.) (2020). *Otsynuyvannya sotsial'no-ekonomichnykh naslidkiv zovnishn'oyi mihratsiyi naselemya [Assessment of socio-economic consequences of external population migration]*: Guidelines. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
 17. Romanyuk, M. D. (2009). Mihratsiyini determinanty natsional'noyi bezpeky Ukrayiny: teoretyko-metodolohichni ta praktychni aspekty [Migration determinants of national security of Ukraine: theoretical, methodological and practical aspects]. *Demohrafiya ta sotsial'na ekonomika – Demography and Social Economy*, 1, 50-60. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2009.01.050> [in Ukrainian].

Mulska O. P., Vasylytsiv T. H., Boyko V. V. Strategic guidelines for strengthening the economic security by measures of regulating migration processes.

Growing destructive migration characteristics of the current stage of social and economic development of Ukraine prevent the formation of a resource base for ensuring economic security. The article proves that international migration (intellectual, labour, and stationary migration of youth and families), as well as the latest forms of business, intellectual property, and technology migration, have become critical, threatening the sustainable development of the national economy (they deepen socio-demographic disparities and pose a threat to national and economic security due to the loss of resources, complication and deterioration of economic reproduction and revitalization processes). To ensure effective migration regulation and achieve a positive impact of these processes on strengthening the economic security of the national economy in Ukraine, an appropriate toolkit for state regulation of migration according to the components of economic security is proposed. Its introduction makes it possible to ensure the implementation of strategic priorities for the development of the national economy. Strategic vectors of implementation of migration regulation policy in the context of functional components of the system of ensuring economic security are determined: increasing the export potential, increasing the role in the international division of labour through the mobilization of labour resources; reducing the level of energy dependence of the national economy through the development of the internal energy complex and the use of alternative energy supply sources; overcoming systemic problems of sustainable development and forming an environment of economic freedom; technological modernization of the real sector of the economy and development and increase of employment in new types of economic activity in the context of globalization; strengthening of demographic stability by measures of spatial-structural policy and realization of the potential of internal migration; increase of the export potential of the agro-industrial complex in the system of the world food market; ensuring of financial stability at all levels of economic relations; approximation of the quality of life to the EU standards and reduction of social tensions in society; creation of conditions for innovation and technological development, increase of competitiveness of innovative strategic sectors of the economy.

Keywords: economic security, priorities, disparities, Ukraine, migration, state regulation, intellectual property.

Мульська Ольга Петрівна – доктор економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: oliochka.mulska@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>).

Mulska Olha Petrivna – Dr.Sci. (Econ.), Sen.Res., Senior Researcher of the Department of problems of social and humanitarian development of the regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Васильців Тарас Григорович – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: tgvas77@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2889-6924>).

Vasylytsiv Taras Hryhorovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of problems of social and humanitarian development of the regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Бойко Віталій Володимирович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту організації Національного університету «Львівська політехніка» (e-mail: v_boyko888@ukr.net, ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3968-1651>).

Boyko Vitaliy Volodymyrovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Professor of the Department of organizations management of the Lviv Polytechnic National University.

Надійшло 09.11.2022 р.